

Újvidék a középkorban Adatok a város korábbi történetéhez

1. Bevezetés. Újvidék környéke a középkorban

Közismert tény, hogy Újvidék jelentős szerepet töltött be a középkori Magyar Királyságban, hiszen Dél-Magyarország több szempontból is fontos volt: nemcsak, mint határvidék, hanem mint egy olyan régió, amelyben számos kultúra élt együtt, és befolyásolta egymást, illetve az akkori Közép-Európát. Emiatt a középkorban, illetve a kora újkorban az Újvidékhez tartozó települések politikai, katonai, társadalmi, gazdasági, vallási és művelődési szempontból is fontosnak számítottak. Elsősorban Péterváradot (Belakút, latinul Belafons, Varadinum Petri) emelhetjük ki. A mai péterváradai vár helye már az őskorban lakott terület volt, a római korban pedig a Cusum fontos erődítménynek számított a limes-en, a római határvédelmi rendszerben. A középkorban a belafonsi (belakúti) Szent Máriáról elnevezett ciszterci apátság egyik leggazdagabb és legfontosabb kolostora lett, amelyről sok adat fennmaradt, így viszonylag jó ismerjük e híres zárda történetét alapításától, azaz 1237-től, egészen 1526-ig, amikor a mohácsi mezőn a híres, gazdag középkori királyság csatát veszített a törökökkel szemben.¹

Kamanc, a mai Sremska Kamenica, fontos az ún. *Huszita Biblia*, az első majdnem teljes magyar bibliafordítás miatt, amely a kamancai

---

* Dr. Stojkovski Boris, egyetemi rendkívüli tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Tanszék, Újvidék

A szerző köszönetét fejezi ki dr. Gruber Enikőnek a szöveg gondozásáért és lektorálásáért.

¹ A ciszterci apátságról számos szakirodalom fellelhető, ld. még ÉRDÚJHELYI M. (1903): *A kolostorok és káptalanok befolyása Magyarország mezőgazdasági fejlődésére a mohácsi vész előtt*, Budapest, 13-14, 17; PATAKI V (1942): *A péterváradai ciszterciek a középkori Kelenföldön*, A Ciszterci Rend budapesti Szent Imre Gimnáziumának évkönyve, az 1941-42. iskolai évről, Budapest, 19-55; P. ПАУЛОВИЋ (1954): Борба калочког надбискупа Петра Варадија за петроварадинску тврђаву, *Зборник Матице српске. Серуја друштвених наука*, 6, 99-111; F. L. HERVAY (1984): *Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria, Romae-Budapestini*, 133-135; TAKÁCS M (1989): *A Belakúti/Péterváradai ciszterci monostor*, Újvidék; HERVAY L., LEGEZA L., SZACSVAY P. (1990): *Ciszterciek*, Budapest, 18-21.

husziták nevéhez fűződik. Innen indult el a huszita tanok terjedése a Délvidéken. A város középkori történetével és a huszitizmussal szintén több tanulmány foglalkozik.² Szerémi György, a középkor egyik kiemelkedő magyar történésze, a *Magyarország romlásáról* című mű szerzője, ugyancsak kamancai volt.³ Futak az ott tartott késő középkori országgyűlések miatt jelentős, illetve gazdaságtörténeti szempontból, hiszen a dunai rév segítségével lebonyolított szerémségi borkereskedelem miatt fontos szerepe volt a délvidéki és közép-európai gazdaság fejlődésére egészen a középkor végéig.⁴

De mi a helyzet a középkori Újvidékkel? Annak ellenére, hogy a város akkori történetével már több magyarországi kutató, például Érdüljhelyi Menyhért⁵ vagy Rokay Péter⁶, és néhány jugoszláviai (szerbiai) is foglalkozott, egy sem átfogóan, ezért a legtöbb adat ismeretlen maradt a nagyközönség számára.

2. Első adatok. Újvidék egy arab forrás tükrében

Újvidék korai történetéről nincsenek hiteles adataink. A XII. század közepén egy arab világutazó és földrajztudós, Idriszi, Magyarországra látogatott, és tőle származnak a királyság déli részéről való leírások. Al-Idriszi, teljes nevén Abu Abdalláh Muhammad ibn Muhammad al-Idriszi, Ceutában (egykori Szabtában) született 1100 körül. Híres arab térképész, földrajztudós és világutazó volt, aki al-Andaluszban (muszlim Spanyolország), majd Szicíliában, II. Roger normann király udvarában élt. Idriszi Mohamed próféta egyenes ági leszármazottjának tartotta magát, ugyanakkor a marokkói Fez városát alapító és uraló Idriszida-dinasztia sarjának is. Iskoláit az egykori al-Andalusz fővárosban, Córdobaiban

---

² Б. СТОЈКОВСКИ (2012): О првој мађарској Библији, *Српска теологија данас 2011*, Зборник радова трећег годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету 27-28. маја 2011, Београд, 589–597. A magyarországi huszitizmusról és a Huszita Bibliáról ld. meg is GÁLOS R (1928): *Legrégibb bibliafordításunk*, Budapest; KARDOS T (1953): *A Huszita Biblia keletkezése*, Budapest;

³ Б. СТОЈКОВСКИ (2018): *Цар Јован Ненад. Живот, дело и наслеђе Црног Човека*. Будимпешта, 22.

⁴ CSÁNKI D (1894): *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II*. Budapest, 137; GYÖRFFY Gy. (1987): *Az Árpád-kor Magyarország történeti földrajza*, Budapest, 219–220.

⁵ ÉRDÜLJHELYI M (1990): *Újvidék története*, Újvidék, 39, 44–49.

⁶ П. РОКАИ (1975). Из средњовековне историје Новог Сада, *Зборник Матице српске за историју*, 11, 105–110.

végezte. Innen indult észak-afrikai és kis-ázsiai utazásokra, melyeket Európában (Magyarországon és Szerbiában is) még azután is folytatott, amikor a már említett szicíliai normann király, II. Roger szolgálatába állt. 1154-ben készítette el a *Tabula Rogeriana* néven ismert ezüst világtérképet, amely magyarázó műve, a *Geographia* címe alatt vált ismertté a tudományban. A térképen megpróbálta ábrázolni a folyókat, hegyeket, völgyeket stb., művében pedig a térképén jelölt összes településről. Idrísi érdeklődött a földrajz, a társadalom, a növény és állatvilág, illetve gazdaság iránt is.⁷

Idrísi művében megemlíti a délvidéki Nagyolaszt (a középkori Francavilla név alatt), Titelt, Bácsot, Nándorfehérvárt, és más magyarországi városok mellett a korabeli Újvidékről is ír:

*'f.r.n.k b.y.l.h (Ifrankabila=Franca villa, Nagyolasz) városától északkeletre ötven mérföld van 'b.r.n.d.s (Abrandisz) városáig (مدينة أبردانس), 'b.r.n.d.s civilizált város, piacai és sok épülete van. Egy hegy alatt, földmélyedésben helyezkedik el.*⁸

Idrísi művét nem tekinthetjük megbízható forrásnak, adatait óvatosan kell kezelni. Egyes kutatók szerint al-Idrísi *Földrajza* nem tudományos munka, ezért nem lehet ilyen szempontból tanulmányozni.⁹ Ennek ellenére, le lehet vonni a következtetést, hogy Abrandisz esetében

---

⁷ T. LEWICKI (1945): *Polska i kraje sąsiednie w swietle "Księgi Rogera"*, Kraków, 1-124 a szerzőről és a művéről, különös tekintettel a 9–19 oldalakra; Б. НЕДКОВ (1960): България и съседните земи през XII век според "Географията" на Идриси. София 9–16; ELTER I. (1985): Magyarország Idrísi Földrajzi művében, *Acta universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta historica LXXXII*, 53–55; G. OMAN (1986): al-Idrísí, H. A. R. GIBB et al. (eds.), *Encyclopedia of Islam Vol. 3*, Leiden-Boston, 1032–1035; R. ŞEŞEN (2000): Idrísí Şeríf, S. N. AKÇEŞME (hrz.), *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi İbnü'l-Cezzâr-İhvân-ı Müslimîn*. Ankara, 493–495.

⁸ Kritikai arab nyelvű kiadás AL-IDRÍSÍ (1978): *Opus geographicum: sive "Liber ad eorum delectationem qui terras peragrarare studeant."*, E. CERULLI, A. BOMBACI (eds.), Napoli, 885; egyik legjobb kiadását a híres lengyel orientalista Tadeusz Lewicki készítette el, ld. még LEWICKI 1945. arab szöveg ⁹, lengyel fordítás 130. Nagyon érdekes, hogy Lewickinél az Ibrandisz változat található a fordításában. Lewicki kiadásában, az eredeti arab nyelvű, illetve a rendelkezésére álló kéziratokban szintén Ibrandisz olvasható, de a legújabb Nápolyban megjelent kritikai kiadásban inkább az Abrandisz forma. Emiatt a tanulmányban az Abrandisz nevet használom.

ELTER 1985, 59 magyarul, pedig Б. СТОЈКОВСКИ (2009): Арапски географ Идриси о Јужној Угарској и Србији, *Зборник за историју Матуце српске* 79-80, 64 szerbül közölte Idriszinek az adatait Újvidékről.

Itt az Elter István által fordított magyar nyelvű szöveget idézem.

⁹ НЕДКОВ 1960: 13–18. Nedkov nem számította Idriszit a földrajztudósok közé.

egy virágzó városról van szó. Ugyanakkor ezzel egyidejűleg felvetődik a kérdés, melyik városra gondolt al-Idríszi, amikor Abrandisról beszél. Ebben az esetben a nyelvtant kell segítségül hívni, ami magyarázatot ad az arab szerző gyakran nehezen értelmezhető fogalmaira. Tekintettel arra, hogy az arab nyelvben a *v* nem létezik, egy kis nyelvi elemzés után valószínűnek tűnik, hogy Brandist vagy Abrandist, Vrandisnak vagy Varandisnak is olvashatjuk, ebből pedig az következik, hogy Abrandis azonos Varadinussal, vagyis Péterváraddal. Elter István, kiemelkedő szegedi orientalista és egyetemi tanár, több, mint 30 évvel ezelőtt azt javasolta, hogy Abrandist tekintsük azonosnak Baranccsal (Branicsevóval). Barancsot (Afranisoфа név alatt) Idrisi több helyen is említi művében, ám a jellemzésekből kiderül, hogy mennyire eltér a bizánci-magyar határon fekvő híres kereskedő várostól, Abrandistól. Illetve, Idríszi Abrandist északkeletre helyezi Francavillától, ami alátámasztja azt a tényt, hogy földrajzi leírásai nem mindig helytállóak, Barancs ugyanis ellenkező irányba, délkeletre fekszik a szerémségi településtől.¹⁰

Érdemes megemlíteni, hogy ugyanebben az időszakban még egy világhírű arab utazó, Abú Hámid al-Garnati, látogatott a Délvidékre. A *Nyugat országai néhány csodájáról szóló világos beszámoló* című útleírásában fontos adatokat közöl a magyarországi muzulmánokról, melyek al-Idrísziének ellentmondóak, de ki kell emelni, hogy a szerémségi muzulmánokon kívül nem maradt más információ az ekkori Dél-Magyarországról.¹¹

A szöveg szerint Abrandis egy hegy alatt, egy földmélyedésben helyezkedik el, ami valószínűleg a mai Újvidék területére vonatkozhatott. Az épületekről tudunk a későbbi forrásokból, és annak ellenére, hogy a Péterváradra is illik a leírás, nem valószínű, hogy a XIII. század előtt ezt a nevet viselte volna, de kizártnak sem tekinthetjük. Al-Idrísziének rendkívüli szerepe van abban, hogy Újvidék története és a város írásos emléke majdnem fél évszázadra nyúlik vissza. Műve összhangban van a már ismert oklevelekkel, melyekben a palotákról és a Duna bal oldalán lévő városról is olvashatunk.

---

¹⁰ ELTER 1985, 59; СТОЈКОВСКИ 2009, 64–65.

¹¹ Részletesebben B. STOJKOVSKI, N. KARTALIJA (2018): The Other and the Self in the travel accounts of Southern Hungary and Serbia in the works of Al-Idrīsī and Abū Hāmid al-Garnātī, *Romano-Arabica XVIII 2018, Geographies of Arab and Muslim Identity through the Eyes of Travelers*, 207–215.

3. Pétervárad a Duna bal partján

Újvidék első írásos említése a IV. Béla magyar király által 1237-ben a Belafons-i (pétervárad) ciszterci apátságoknak és a Franciaországból ide telepített szerzeteseknek írt oklevélben található. Most nem térnék ki részletesen a ciszterciek Péterváradra telepítésére, a Gertrudis királyné elleni összeesküvésre és merényletre, azt viszont fontosnak tartom megemlíteni, hogy az eseményekben részt vett az uradalom birtokosa Gurwey fia Péter (a *Bánk bán* Petur bán név alatt említi), aki e nagy botrány miatt vesztette el birtokait, majd életét. Mint tudjuk, a király már 1213-ban Pétert gyanúsította. *Annales Marbacenses*, egy német (svájci) középkori évkönyv ír is Péter kegyetlen haláláról. A többi összeesküvő sorsa is hasonlóan végződött.

A forrás így említi: *Unus autem interfectorum, quidam comes nomine Petrus a rege Ungarie postea comprehensus dicitur et palo per ventrem transfixo in ultionem uxoris necatus. Similiter alii diversis penis extincti fuerunt,*¹²

Következő fontos forrás Újvidék középkori történelme szempontjából III. Honorius pápa által 1223. március 30-án kelt levele Margit (Mária) korábbi bizánci császárnéhoz, aki magyar hercegnő is volt. A levélben a pápa megerősíti a birtokokat, amelyeket II. András magyar király nővérének adott és a volt császárnő személyét minden birtokával együtt Szent Péter védelme alá helyezte. A birtok-felsorolásban említi Kevét az egész varmegyével, Kamancot, Szilszeget, és a számunkra legjelentősebbet egy *Varod* nevű települést¹³. Abrandisról már tudjuk, de így egyértel-

---

¹²*Annales marbacenses qui dicuntur: (Cronica hohenburgensis cum continuatione et additamentis neoburgensibus)* (1907), rec. H. BLOCH, Hannoverae e Lipsiae, 89; a forrásról ld. R. DEUTINGER (2000): Zur Entstehung der Marbacher Annalen, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 56, 505–523.

Korábbi szakirodalmunkban Rokay Péter felhívta a figyelmet e forrásra, РОКАИ 1975,105.

¹³A. THEINER (1859): *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, Volume I*, Romae, 39.

Az egész levél szövege:

Honorius Episcopus servus servorum etc. dilecte in Christo filie nostre M. quondam Imperatrici Constantinopolitane Illustri salutem et Apostolicam benedictionem. Sólét annuere etc. Eapropter, dilecta in Christo filia, tuis iustis postulationibus grato concurrentes asseusu, personam tuam cum omnibus, que impresentiarum rationabiliter possides, aut in futurum iustis módis, prestante Domino, poteris adipisci, sub Beati Petri

művé válik, hogy mindkét esetben a Duna bal oldalán lévő (Péter) Váradra vonatkoznak az adatok. Érdüljhelyi bebizonyította, hogy a mai Pétervárad csak 1237-től viseli ezt a nevet.¹⁴

Péter ispán halála után Margit-Mária császárnő kapta meg birtokait, melyeket 1235-ben minden valószínűséggel fia, Kalojan, örökölt. Az, hogy mi történt a köztes időszakban, ismeretlen számunkra. Úgy tűnik, hogy a király visszavette a birtokot, de 1237-ben a helyzet ismét változott. Bár más birtokai is voltak, a Duna jobb oldalán lévő Péterváradot IV. Béla a francia Champagne régióban lévő Trois Fontaines kolostorában élő ciszterci rendhez tartozó szerzeteseknek adományozta, hogy itt építhessék fel erődítményüket.¹⁵ A középkori szokások szerint ez alkalmból az uralkodó egy alapítólevelet bocsájtott ki, mellyel számos birtokot adományozott az új Szent Máriának szentelt apátságának. Többek között a ciszterciek megkapták a *possessiones ultra Danubium*-ot (a Duna túlsó, azaz bal oldalán levő birtokok), illetve a dokumentumban említi a *Peturwarad et regale palacium ibidem*- Péterváradot és a királyi palotát is. Pétervárad (mai Újvidék) mellett Szajol (Sajlovo), Kis-Bács, Mortályos, Piros (Rumenka) és más helységek is szerepelnek a királyi adománylevelben. Az oklevél szerint *Item contulimus eidem Ecclesie vltra Danubium possessionem, que vocatur Peturwarad, et Regale palacium ibidem constitutum cum omnibus pertinentiis suis, scilicet silvis, aquis, piscinis et insulis, terris cultis et incultis, cum tribus villis, quarum due vocantur Zoyl, et tertia Bywolon, ipsas eciam cum terris eis appendentibus, que de possessionibus fuerant Petii de prenotato erimine condemnati*. Nagyon érdekes a szántóföldek, halásztavak, vizek, szilvafák említése Pétervárad környékén. Valamikor ezek Gurwey fia Péteré voltak, de

---

et nostra protectione suscipimus : specialiter autem castrum Kewe cum toto Comitatu, redditibus, dignitatibus et proventibus suis; Varod quoque, Perben, Camanc et Zilzeng cum villis, silvis, vineis, piscariis, servis et ancillis, et ceteris pertinentiis suis; Regale insuper predium, quod Elyad vulgariter appellatur, cum redditibus et proventibus suis; nec non et alia tria in Bacbaciensi provincia constituta, videlicet Soya, Curtb et Mirislou cum pertinentiis suis, que de concessione karissimi in Christo filii nostri Andree Illustris Regis Ungarie, fratris tui, te legitime proponis adeptam, sicut ea omnia iuste possides et quiete, et in priuilegiis eiusdem Regis exinde confectis plenius continentur, auctoritate tibi Apostolica eonfirmamus, et presentis scripti patrocínio communimus. Nulli ergo etc. nostre protectionis et confirmationis infringere. Si quis autem etc. Dátum Laterani III. kai. Aprilis. Pontificatus nostri anno septimo.

¹⁴ ÉRDÜLJHELYI 1990, 44–49. РОКАИ 1975,107–108 felülvizsgálta a korábbi történetírást és szintén meghatározta cáfolhatatlanul, hogy a mai Újvidékről van szó.

¹⁵ РОКАИ 1975,110.

1237 után minden a ciszterci apátság kezébe került egészen a törökök betöréséig. Abban az időben Pétervárad kiterjedt a Duna mindkét oldalán lévő területre. Az említett alapítólevélből megtudhatjuk, hogy Váradon volt egy raktár, ahol feltehetően javadalmakat kellett hagyni természetbeni adók fejében. *Et hec omnia tenentur portare in Warod in elycium Ecclesie, sed non tenentur transire Danubium.*¹⁶

---

¹⁶ Az eredeti oklevél nem maradt fenn. Az elérhető szöveg egy V. István király idejéből (1279) származó megerősítő okmányából való, melynek a Kw-i (Kői, Bánostori) káptalanban 1385-ben készült egy átirata. WENZEL G. (1869): *Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. VII. 1235–1260.* Pest, 27–31. Bár, egy igen hosszú szövegről van szó, rendkívüli jelentősége miatt közlöm az egész latin nyelvű szöveget:

Bela Dei gracia Rex Hungare vniuersis presentem paginam inspecturis salutem in uero salutari. Que Ecclesiarum uel ecclesiasticorum uirorum vsibus per fidelium donacionem offeruntur, in ius non tam humanum, quam Diuinum cedere dinoscuntur, quia in eorum collatione non fauor humanus, uel rei transitorie, sed eterne remuneracionis premium expectatur. Ynde tanto firmiter et inreuocabilius robor optinent, quanto his cui pro cuius remedio conferuntur, durabiliora, ymmo sunt perpetuo duratura. Cum igitur omnis potestas sit a Deo, Reges et Principes ecclesiasticis utilitatibus summo opere debent diligenter intendere, vt caduca transmutent sempiternis, et de mammona iniquitatis amicos facientes, cum defecerint, in eterna tabernacula recipi mereantur. Hac nimirum consideracione prouocati Conuentum monachorum Cystercyensis Ordinis de monasterio Triumpontium de Campaña in Hungária transmitti peciimus, quibus locum, qui Vkurd wlgariter appellatur, ad monasterii edificacionem deputauimus, et ne eos, qui in eodem loco Deo in religionis habitu famulantur, propter defectum temporalium, sine quibus in hoc mortali corpore constituti non possunt sustentari, detrimentum pati contingeret, quasdam possessiones eidem Ecclesie contulimus perpetuo possidendas. In Comitatu Syrimensi de possessionibus hereditariis quondam Petri filij Gunvey, que sua infidelitate j^igente, quia crimen lese Maiestatis matrem nostram occidendo commiserat, ad manus Regias fuerunt deuolute; inprimis ipsum locum, vbi monasterium est constructum, qui antea Vkurd, sed modo Belefons appellatur, cum omnibus suis pertinenciis, scilicet vineis, silvis, agris et pratis, et terris arabilibus, cum parte Danubii fluentis super terram illám, et cum viginti quinque villis sub vna meta existentibus, quarum nomina sunt hec : villa Comonch, villa Chuda, villa Achad, villa Theutonicorum, villa Bratach, villa Ineud, villa Lazar, villa Vkurd, due ville Monorous, villa Lesemer, viila Luaz, villa Cherwet, villa Erdeol, villa Warolea, et villa Furny cum insula, villa Perben cum piscina bona, et viginti duabus raansionibus seruorum piscatorum, villa Scepfolu, villa Oziun, villa Haranch, villa Pokoy, villa Bratycha, villa Comolous, villa Stenc, villa Oxfolu. Licet enim pro remedio anime karissime matris nostre possessiones prefati Petri, cuius detestabili crimine fuerat interfecta, Dei Ecclesiis conferri ydoneum extitisset racionabiliter, has tamen in perpetuam elemosinam pro redemptione peccatorum anime tam ipsius, quam nostre, dedimus Ecclesie supradicte. Contulimus eciam in Sirmia terram Narad cum omnibus prouentibus, videlicet siluis, et terris cultis, et incultis,

---

aquis, et pratis. Dedimus eciam eidem in Petend octo mansiones seruorum vinitorum cuius terris suis, et quinque vineas super terra Nycolay filii Teodori, quas iidem vinitores tenentur eolere, et vindemiare annuatim ad integrum in propriis sumptibus, et vinum earundem vinearum portare ad claustrum tali modo, quod vinum purum, quod pedibus bene exprimi potest, recipiat Ecclesia, et quod in torculari torquebitur, habeant ijdem vinitores. Contulimus eciam eidem Ecclesie in Sirmia vineam, quam emimus propria pecunia de Mychaele officiali Botez, que vineain terra Abbatis de Dombo sita est. Cybriones veró de eadem vinea provenientes, quia non ad Abbatem, sed ad Regiam Maiestatem pertinebant, concessimus, ut nemini soluere teneatur. Item contulimus eidem Ecclesie vltra Danubium possessionem, que vocatur Peturwarad, et Regale palacium ibidem constitutum cum omnibus pertinenciis suis, scilicet silvis, aquis, piscinis et insulis, terris cultis et incultis, cum tribus villis, quarum due vocantur Zoyl, et tercia Bywolon, ipsas eciam cum terris eis appendentibus, que de possessionibus fuerant Petii de prenotato erimine condemnati. Preter villám vdwornicorum, qui vltra fossatum commorantur, et inter villám ipsorum et Abbatis est constructa ecclesia Sancti Petri. Contulimus eciam terram Chemey eidem Ecclesie, quam propria pecunia emimus ab Andrea ílio Mychaelis. Item contulimus eidem Ecclesie villám Bata, que fuit Mychaelis filii Opudini pro eo, quod seruiens Abbatis est ibidem interfectus, et postmodum de infidelitate eorum Regni Magnatibus est conuictus, cum omni terra ad ipsum pertinente. Contulimus eciam eidem Ecclesie villám, que vocatur Sawar, a castro Bachyensi exemptam, cum terra sibi appendente in silvis, et in pratis, et in terris cultis et incultis, et triginta mansionibus aratorum, quibus Ecclesia Belefontis modum seruiendi ordinauit in hunc modum : quod liberi sint a seruiio aratri, sed quelibet mansio tenetur annuatim soluere Ecclesie vnum fertonem, et quadraginta acones de annona non propria, sed Abbatis et ad monasterium deportare, et tenentur gallinam unam dare singule mansiones. Item contulimus eidem Ecclesie tres villás in Comitatu Bachyensi constitutas, sed ad castrum Budruginese pertinentes, que propter locorum distanciam eidem quasi inutiles habebantur; quarum una vocatur Oronati, alia Coochka, tercia Pyros cum omnibus terris earum, quarum habitatores ab Ecclesie subiectione non possunt recedere, nec Ecclesia valet eos vltra consuetum debitum aggrauare, omni autem anno, quelibet mansio tenetur dare octo acones puri frumenti, et quilibet aco continet quinque cubulos Syrmienses, dummodo fames valida non contingat; insuper et vnam gallinam, et vnam scutellam, et duos denarios; et hec omnia tenentur portare in Warod in elycium Ecclesie, sed non tenentur transire Danubium. Item contulimus eidem Ecclesie villám, que vocatur Borica, que fuit Dyonisij Comititis Palatini, qui de Regni dilapidacione, et intidelitate euidenter est conuictus, eum terris. aquis, pratis, piscinis et insulis ad eandem villám pertinentibus. Contulimus insuper eidem Ecclesie de consensu venerabilis patria Roberti Strigoniensis Archiepiscopi plebanias vtriusque Pestli, cum patronatibus, et omnibus prouentibus in decimis maioribus, et minutis, et capellis. Item contulimus eidem Ecclesie quinque tymynos salium soluendos in Scegued annuatim ad usum fratrum, qui in eodem monasterio commorantur. Porro omnes possessiones prenotatas contulimus eidem Ecclesie tali libertate : ut populi eas inhabitantes, uel qui in posterum inhabitare uoluerint, liberi sint ab omni tributo, et exactione in toto Regno Hungarie, nec audeant ibi monetarii, uel collectores descendere, sed ad fórum ipsorum, sicut ad alia fora uenire valeant, et suum officium modo debito exercere. Verum si collectain Rex in Regno indixerit, sive

Azt is megtudhatjuk, hogy a mai Újvidék területén állt egy palota, ezért feltételezhető, hogy a Duna ezen oldala gazdag és kiterjedt volt. Ha összehasonlítjuk az Idrísi arab földrajztudós által írtakat a IV. Béla királytól származó iratokkal, mindkettőből ugyanúgy egy többé-kevésbé fejlődő város képe rajzolódik ki, amelynek különböző épületei vannak, és közülük kiemelkedik egy királyi palota vagy kastély. A palotáról további adatok nincsen, ezért elképzelhető, hogy egy királyi rezidenciáról vagy más királyi épületről volt szó. Györffy feltételezése szerint 1236-ban IV. Béla király tartózkodott e palotában. Ő a Szentpétery Imre által készített kritikai jegyzékekre hivatkozik, amelyben a szerző megkérdőjelezi az oklevelek valódiságát. Végül kiderült, hogy mindkét 1236-ban kelt oklevél hamis, egy későbbi perre készítették őket.¹⁷

A következő fellelhető forrás a mai Újvidék középkori történetéhez egy Dénes ispán, királyi nádor által 1263-ban kelt oklevél. Október 16-án Péterváradon Dénes ispán és nádor ezzel az irattal bizonyította,

---

pro redemptione monete, que recepta non fuerit, siue lucrum camere, vei quocunque alio nomiue censeatur; jobagiones predictae Ecclesie a Regali collecta penitus sint liberi et immunes, sed medietas illius quantitatis, que ab aliis recepta fuerit, a jobagionibus Ecclesie Abbati persolvatur; medietas uero eisdem jobagionibus remittatur. Omnes autem causas inter jobagiones Ecclesie emergentes Curialis Comes ipsius iudicet, et decida; nisi forte pena sanguinis vei suspensionis debeat exerceri, quia tunc exequutio sentencie ad Comitem Parrochyanum prrtinebit. Jsi uero aliqui de eodein Couitatu, in quo populus Ecclesie permanet, cum eisdem coram Comite in causis, que ad Comititis cognicionem pertinent, agere uoluerint, Comes, uel qui eius vices gesserit, una cum Comite Curiali Ecclesie iudicare teneatur. In negocijs uero Monasterii Palatinum, vei Judicem Regalis Curie, quem Abbas maluerit, ad eius petitionem Rex assignet, et nullus alius audeat iudicare. iSi quis autem cum Abbate, vei super aliquu. causa, que ipsum monasterium contingit, agere voluerit, coram altero solummodo iudicum prenotatorum, quem Abbas elegerit, agendi habeat facultatem. Porro fratres eiusdem Ecclesie per totam Huugariam libere, et absque tributo possint vendere et emere, et transire vbicunque voluerint. Yerum omnes cybriones, qui in terra Narad, uel in omnibus aliis terris, et vineis eidem Abbati collatis Regi uel Comiti debebantur; contulimus eidem Ecclesie tam de vineis propriis, quam eciam alienis in terris ipsorum constitutis, ita, quod de singulis cybrionibus dimidius fertõ persolvatur. Yolumus eciam et statuimus, quod sepe dictum monasterium Belefontis quoad ius patronatus immediate ad Regem pertineat, qui pro tempore fuerit Diuina gracia constitutus. Yt igitur bee nostre donacionis pagina inuiolabiliter in posterum perseueret, eam duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Dátum in Sebus anno Dominice Incarnacionis millesimo ducesimo tricesimo septimo, octauo kalendas Julii, Regni autem nostri anno secundo.

¹⁷ SZENTPÉTERY I. (1927): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. I. kötet 2 füzet.* Budapest, 188–189.

hogy Demjén fia Sándor örökre eladott egy Cech nevű földet Lőrinc mosoni *comes*-nek.¹⁸ Már Karácsonyi János is rámutatott, hogy Dénes nádor 1263. október 16-án vagy akörül adta ki oklevelét, és nem 1252 táján, mint ahogy azt Wenzel állítja az általa összegyűjtött okmánytárban. Ezzel egyidejűleg még egy probléma felmerül: a szövegből nem egyértelmű, melyik Péterváradra vonatkozik az adománylevél keltezésének helye. Akkor ugyanis már létezett a Péterváradi apátság, és nem kizárt, hogy egy ideig Dénes, mint a király nádora ott is tartózkodott.¹⁹ Ha viszont a Duna bal partján bocsátották ki e dokumentumot, akkor az is lehetséges, hogy még fennállt.

Néhány évvel később, 1267-ben, István ifjabb király (későbbi V. István) egy Backholda nevű kunnak, majd hűtlen fia ajtónállójának Iván fia András mesternek adományozta a szerémségi Aranylábúbács falut monostorával, valamint a péterváradi révet a Duna mindkét partján lévő vásárával- *cum monasterio cum portu de Peturuarada utriusque partis Danuby cum foro et iudicio cum omnibus aliis utilittibus ac pertinentiis suis ex nostra gracia speciali contulimus perpetualiter et inrevocabiliter possidendam*.²⁰ István ifjabb király adománya miatt kezdődött el a pereskedés a péterváradi ciszterci apátság és András jogutóda, Csaba ispán között. Egy János kalocsai érsek által küldött levélből megtudhatjuk, hogy 1291. április 27-én Csaba ispán és utódai, illetve belakúti Vilmos apát (Guillelmus abbatís) között konszenzus született. A szerződés szerint a péterváradi-bélakúti Vilmos apát elismeri, hogy az aranylábúbácsi

---

¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai fényképgyűjtemény, DI 25 757 eredeti oklevélre; ld. meg WENZEL G (1873): *Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. XI.* Pest, 379 hibás dátummal; Dénes ispánról ZSOLDOS A. (2011): *Magyarország világi archontológiája*, Budapest, 25, 128.

Az oklevél szövege

Nos D. Palatinus, Comes Backiensis memorie comen. dantes significamus, quod Comes Alexander filius Demenus personaliter constitutus coram nobis confessus est vina uoce, quandam terram suam Grech vocatam vendidisset Laurencio Comiti Musuniensi, Judici Curie domini Regis Senioris, super centum et quadraginta maris finiti argenti, quas dixit se per omnia accepisse. Quam quidem terram etiam idem Alexander concambio acceperat a Laurencio Comite supradicto, sicut etiam uidimus in litteris Capituli de Kw contineri. Dátum in Petrowarad feria tertia ante festum Luce Evgangeliste. A szövegből látható, hogy köi káptalan birtokában volt a tulajdonjogról szóló eredeti levél.

¹⁹ KARÁCSONYI J. (1902): *A hamis, hibáskeltű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig*, Budapest, 52–53.

²⁰ DI 630; GYÁRFÁS I (1873): *A jász-kunok története II. kötet*, Kecskemét, 420–421.

Szent Miklósról elnevezett kolostor kegyura örökre Csaba ispán és nemzetsége marad, és a monostor népe Szent Miklós ünnepén a mindenkori kegyúrnak egy juhót, öt köböl bort és kenyeret szolgáltat. Mindemellet Csaba ispán és nemzetsége, valamint szolgálái és jobbágysai mentesek lesznek a váradi révadó, vámfizetés és minden más adózás alól. Végül, Csaba ispán és utódai a monostor birtokai és jobbágysai felett nem ítélezhetnek. Fontos azt is megemlíteni, hogy az oklevél *apud Sanctum Demetrium* azaz Szent Demeter mellett íródott, ami Szávaszentdemeterre vonatkozhat, a mai Sremska Mitrovicára.²¹

Több évszázadon keresztül a Duna bal oldalán lévő Péterváradról (Újvidék), azaz Vásáros Váradról nem találunk történeti forrást. Csánki Dezső a nevéből következtetve, Vásáros Váradot, azaz a mai Újvidéket a

---

²¹ DL 1311; néhány tévedéssel a dokumentum közölte Fejér, G (1830): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomi VI. Vol. I.* Budae, 166–167. *Iohannes, Dei gracia, Archiepiscopus Colocensis, aule regie Cancellarius, Omnibus Christi fidelibus, presentes litteras inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenore presencium volumus peruenire: Quod cum Comes Chaba, filius Terytus, suo nomine, suorumque successorum, et aliorum de generatione sua, religiosum virum, fratrem Guillerum, Abbatem Bele fontis, nec non conuentum loci eiusdem, super monasterio beati Nicolai de Bach, pedis aurei, et possessionibus eiusdem, ac iure patronatus in eisdem coram Domino Rege conuenisset, et idem Dominus Rex ipsam causam nobis commisisset iudicandam, ac fine debito terminandam, tandem idem Chaba et Dominus Abbas predictus vna cum fratribus suis, Petro videlicet celerario, et Domino Willermo ad nostram accedentes presenciam, se in huiusmodi concordiam dixerunt deuenisse: quod Abbas et fratres sui, suo nomine et suorum successorum, ad Comitem Chabam et alios de generatione sua, et eorum successores recognouissent ius patronatus de iure pertinere, ita tamen, quod sicut nunc dictus Comes Chaba specialius fungitur titulo iuris patronatus, ita et in posterum vnus, quem predicta generacio ex se habebit meliorem, fungetur eodem priuilegio patronatus; et cum in festo beati Nicolai in ipsum Monasterium Patronum, qui pro tempore fuerit, causa deuotionis venire contigerit, eidem seu cum multis, seu cum paucis accedenti non plus, nisi vnam ouem, quinque cubulos vini et panes sufficientes, in ipso saltem festo, tanquam Patrono, ministrarent; preterea: quodocunque idem Chaba vel famuli sui, aut quispiam de generatione sua et famuli eorumdem in portu Varadiensi transitum facere voluerint, absque aliquo precio transducantur in portu memorato. Ceterum omnes Iobbagiones dicti Chaba, et aliorum de generatione sua, causa fori Varadinum accedentes, ab omni exactione tributi exempti haberentur et immunes. Adiecit eciam, quod prefatus Comes Chaba, vel alius, qui ei successerit modo memorato, in possessionibus monasterii prenotati et iobbagionibus eiusdem, nulla iurisdictione, aut iure iudicandi fungeretur. In cuius rei memoriam ad instanciam parcium presentes concessimus litteras, sigilli nostri munimine roboratas. Datum apud Sanctum Demetrium. Anno Domini M. CC. nonagesimo primo. Quinto kalendas May.*

városok közé sorolja. Ugyanakkor az 1291 utáni források nem tartalmaznak adatokat városi épületekről, illetve városi közegről, és tekintettel arra, hogy a nevében a *vásár* szó is szerepel, márpedig a vásárt említik a források, feltételezhetjük, hogy Vásáros Váradszék inkább mezőváros (oppidum) volt. Sajnos, források hiányában azonban ezt nem tudjuk alátámasztani.²²

A régebbi történetírásban olyan állásponttal is találkozhatunk, miszerint a mai Újvidék, azaz Pétervárad megegyezik a pápai tizedlajstromban a bácsi főesperességhez sorolt *Varadinum Petrivel*. Ha azonban a rendkívüli pápai tizedlajstromot jobban megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy az 1332-1337 közötti időszakban a *Varadinum Petri* nem a bácsi, hanem a szerémségi főesperességnél van felsorolva *-Archidiaconatus Syrmienensis*. Többször is találkozhatunk ezzel a névvel, mert egy *Patorvarad* nevű plébániát is említ, de mivel a forrás ezen a részen hiányos, ezért több információnk nincs róla. Az is problémát jelent, hogy az összeírás nem jegyzi, kinek volt felszentelve a péterváradi templom. Szintén érdemes megemlíteni, hogy ugyanabban a főesperességben a pápai tizedgyűjtők elszámoltak több bácsi helységet is, mint pl. Csurogot. Temerint stb.²³ A pontos azonosítást az is nehezíti, hogy a Szerémség területén a középkorban nem volt világos a különböző egyházi tartományok joghatósága. A terület egy része a pécsi püspök hatáskörébe tartozott, a másik pedig a kalocsai-bácsi érsek fennhatósága alá, de 1229 óta a Duna-Száva közti területnek külön egyházfeje volt. A szerémségi püspök hivatalos székhelye a tatárjárás után Kő városa (mai Bánostor) lett. Mivel a középkori Szerémségben nagyon nehéz pontosan meghatározni a joghatósági viszonyokat, a szakirodalomban különböző viták folynak a javak tulajdonjogi birtokairól és a különböző hatáskörökről.²⁴

A fenn említett okok miatt nem lehet pontosan meghatározni, hogy melyik Péterváradról van szó, és nincs konkrét bizonyíték arra, hogy a mai Újvidékről beszélünk. Az viszont valószínű, hogy Michael de *Varadinum Petri*, akit a forrás említ, váraljai plébános volt, mert más forrásból tudjuk, hogy a ciszterci apátság mellett, Péterváradon létezett egy

---

²² CSÁNKI 1894, 141.

²³ THEINER 1859, 565–566.

²⁴ Részletesebben: Б. СТОЈКОВСКИ (2015): Архијаконати и жупе на тлу средњовековног Срема, *Споменица академика Милоша Благојевића (1930-2012)*, одговорни уредник Синиша Мишић, Београд, 199–215.

váraljai (városi) plébániatemplom, amelynek papja Pétervárad római katolikus híveit szolgálta.²⁵

4. A középkor végén. Az első Vásáros Várad összeírása

1291 után majdnem három évszázadig nincs adat a Duna túlsó partján lévő városról. Régészeti ásatásoknak köszönhetően azonban egy középkori településre bukkantak a Kliszán, a mai Temerini úti csomópontnál, a Lóporraktár közelében. E település templommal együtt a X–XV. századok között létezett. A régészek feltárták a régi utakat és a házakat is, amelyek igen kis méretűek voltak. A mai belvárosban pedig egy középkori település romjaira leltek a következő utcák között: Miletićeva, Pašićeva, Trg Slobode, Njegoševa, Trg Marije trandafil és Maticе Srpske. Feltételezhetjük, hogy e település a IX–XIII. század között létezett. A Telepen, a Vatroslava Jagića utcában egy középkori temetőt és szintén egy települést fedeztek fel az ásatások során. Ezek a leletek a XIV. századra datálhatóak.²⁶

A középkor végéhez közeledve már több adatot találunk. Egyes feltételezések szerint (Verancsics Antal²⁷ művében olvasható) Báthory István nádor²⁸ 1521-ben *Ó-Péterváradnál*, Péterváraddal szemben *szállott vót táborba*, - ott megállt és táborozott egy rövid ideig. Abban az évben a törökök megtámadták Magyarországot és Báthory István felkészült a ma-

---

²⁵1421. december 19-én a Szent Miklósról elnevezett váraljai templom Szent Jakab oltárát említi V. Márton pápa- *altare S. Jacobi in par. eccl. S. Nicolai de Suburbio Petriwaradini*, LUKCSICS P. (1931): *A XV. század pápák oklevelei I. kötet*, Budapest, 120; ld. meg is WINKLER P. (1896): *A római katolikus egyház és a bácsi érsekség*, In: Borovszky S, *Bács-Bodrog vármegye II.*, Budapest, 306.

²⁶ П. МЕДОВИЋ (2014): *Нови Сад од неандерталаца до Турака*, Нови Сад, 115–118, 138–140.

²⁷ Sibenikben született királyi helytartó, pécsi püspök, diplomata, híres XVI. századi író. 1504 és 1573 között élt. Verancsics Antal rövid életrajza: *Memoria rerum 1504-1566. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics-évkönyv)* (1981): Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta BESSENYEI J, Budapest, 129–130.

²⁸ Az alsó részek kapitányaként ismert (1151-1523), majd 1519 után nádor lett. Róla ld. meg C. TÓTH N (2009): *Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban. A Bátori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541, Szabolcs-Szatmár-Beregi szemle: társadalom, tudomány, művészet* 43. évf., 1. sz., 23–24; C. TÓTH N, Bátori (III.) István politikai pályafutásának kezdete (1503–1511), *Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században*, Szerkesztette SZABÓ S– C. TÓTH N, Nyírbátor, 121–140.

gyar hadsereg ellentámadására, illetve az ország védelmére. Magyarország azonban elveszítette a kulcsfontosságú városát, Nándorfehérvárt, a Száván lévő Szabács várát, majd az egész Szerémséget. Nádor ispán sikertelenül harcolt a törökökkel. 1521-ben megkezdődött Magyarország elfoglalása és bukása. Az idézetet nem Verancsicsnál találjuk, hanem az *Az Lándorfejírvár elveszésének oka e vót, és így esött* című írásban, amelynek valószínűleg Zay Ferenc báró volt a szerzője. A kézirat Verancsics hagyatékában maradt fenn, és ezért publikálták 1857-ben az ő neve alatt. Bár, Verancsics Antal a *Memoria rerum* című művében leírta Nándorfehérvár török kézére kerülését, csak Péterváradot említi, művében nincs nyoma a bal oldali azonos nevű településnek.²⁹ Újvidék története szempontjából viszont ez az említés nagyon fontos, mert ez bizonyítja a település fennállásának majdnem 250 évre való visszavezethetősége.

Már a következő évben megtörtént a mai Újvidék első összeírása, ahol a város Vásáros Várad néven szerepel. 1522-ben a kalocsai érsekiségben összeírták a dézsmalajstromot, amiben majdnem 4000 jobbágy szerepel. A szedett tized gabonatermelésből származott.³⁰ A lajstromban összesen 19 nevet találunk Vásáros Váradra (Vasarus Varad), melyeket a lenti táblázatban megjegyzésekkel együtt tüntettem fel.³¹

Sorszám	Összeírás szerinti név	Megjegyzés
1.	Wenk Kelpeny	Szabó István szerint egy Vuk nevű emberről van szó Kölpényből. Valószínűleg szerb volt, és Szabó feltételezése szerint a Szerémségből menekült az 1521-es török hódítás után. Kölpényt, mint Kulpen, Kwlpén, Kwlpum találjuk a forrásokban. A XV. század elején szerb despoták kapták meg a várát Luxembourgi Zsigmond királytól és utódaitól. Bács megyében a mai Kulpint az 1345 óta keletkezett forrásokban Kulpi, Kurpe, Kwlpny vagy

²⁹ CSÁNKI 1894, 141. a korábbi írónál számos téves adat olvasható. Ld. meg VERANCICS A (1857): *Összes munkai II. kötet*, Pest, 183; *Memoria rerum*, 20-23; ZAY F (1980): *Az Lándorfejírvár elveszésének oka e vót, és így esött*, sajtó alá rendezte KOVÁCS I. az Utószót SZAKÁLY F. írta, Budapest, 80; SZAKÁLY F. Nándorfehérvár, 1521: a vég kezdete, in: idem, 83–163.

³⁰ Az összeírásról: SZABÓ I (1954): *Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1522-ből*, Budapest, 3–18; GYÖRE Z. (2014): *Именски фонд бачког кметовског властелинства 1522*. Нови Сад, 5–16.

³¹ SZABÓ 1954, 44.

		Kwłpi név alatt említik. Lehet, hogy Vuk nem szerémségi volt, hanem Bácskából származik, de a legvalószínűbb, hogy egy kölpényi jobbágyról van szó. ³²
	Ladislach Inach	Inács László (?) Talán <i>inas</i> -ból származik. (Ez az egyetlen róla található említés a középkorban.) ³³
	Johannes Vochetha	Jovan Vučeta/Vučetić ma is gyakori szerb családnév. Eredete ismeretlen, talán szintén egy a törökök elől menekülő szerémségi szerb lehetett. ³⁴
	Petrus Kowach	Kovács Péter ³⁵
	Johannes Bakochy	Bakócy/Bakócsy János egyetlen keresztnév a forrásanyagban. ³⁶
	Franciskus Mihalyfy	Mihályfy/Mihályfi Ferenc ³⁷
	Clemens Varga	Varga Kelemen ³⁸
	Petrus Barbitonsor	A barbitonsor <i>borbélyt</i> jelent latin nyelven, és Györe Zoltán szerint egy olyan családnévről van szó, amely a foglalkozásból származik. ³⁹
	Relicta Emerici Cozma	Az egyetlen összeírt nő, Kozma Imre özvegye. ⁴⁰
	Emericus Dobay	Dobay/Dobai Imre
	Gregorius Mezarus	Mészáros Gergely ⁴¹
	Blasius Mezarus	Mészáros Balázs ⁴²
	Boso Biro	A neve nem azonosítható, lehet, hogy szláv származású. A Bíró a leggyakoribb családnév, és a jobbágynévsorban összesen 33 azonos vagy hasonló

³² SZABÓ 1954, 44; GYÖRE 2014, 27. Kulpin helységről és Kupinik/Kupinovo várról és városról CSÁNKI 1894, 156, 232; Д. Ј. ПОПОВИЋ (1957): *Историја Срба у Војводини. Књига прва, од најстаријих времена до Карловачког мира 1699*. Нови Сад, 92-93; D. DINIĆ-KNEŽEVIĆ (1975): *Sremski Brankovići, Istraživanja IV*, 15, 29.

³³ GYÖRE 2014, 29; *Régi magyar családnévek névvégmutató szótára XIV–XVII. század* (2009): szerkesztette FARKAS T, 33.

³⁴ A *vuk* utónév a farkas szóból származik, és már az 1271-ben keletkezett forrásokban is előfordul, В. МИХАЛЛОВИЋ (2002): *Српски презименик*, Београд, 213.

³⁵ A vezetékneve már 1389-ben előfordul a forrásokban, ld. meg FARKAS 2009, 33.

³⁶ GYÖRE 2014, 51.

³⁷ A patronimokból származó családnevek a lista 19%-át alkotják, a teljes tizedlajstromban összesen 316 található. Ld. Meg GYÖRE 2014, 32–33.

³⁸ 1389 óta a forrásokban gyakran magyar vezetéknev egészen napjainkig. FARKAS 2009, 23.

³⁹ GYÖRE 2014, 29, 36. A Borbély családnév már 1436-ban szerepel a források között. FARKAS 2009, 119.

⁴⁰ Régi családnév, 1348 óta megtalálható a forrásokban. FARKAS 2009, 26.

⁴¹ GYÖRE 2014, 29, 36; 1396-tól jelen van a forrásokban FARKAS 2009, 156.

⁴² Ld. a fenti lábjegyzet

		utónév számolható meg. A magyar középkori forrásokban már 1402-ben találkozunk vele. ⁴³
	Centko	Györe Zoltán szerint a fent említetthez hasonlóan a Boso is szláv származású. ⁴⁴ Nem bizonyítható, de lehet, hogy a Cvetko nevű formával azonos.
	Stephanus Fondok	Fondok István. Egyetlen ilyen nevű jobbágy a felsorolásban. ⁴⁵ Vannak olyan nézetek, miszerint a Fónod helynévből származik. Első előfordulása 1522-re datálható. ⁴⁶
	Stephanus	Stefan vagy István. A vezetékneve és a származása is ismeretlen.
	Elias Chemey	Csemei/Csemei Ilyés. Utóneve kizárólag egyszer szerepel a dézsmalajstromban. Eredete valószínűleg egy helynévhez köthető. ⁴⁷
	Marcus Belay	Bélai Márk vezetéknevét csak egyszer említi a forrásunk. Nem bizonyított, de valószínű, hogy családneve helynévből alakult. Béla, azaz Bela helység volt Bács megyében, az egykori Garai nemesi család birtoka, ami később Corvin Jánosé lett. Néhány 1462 és 1504 közötti oklevélben megtalálhatjuk. ⁴⁸
	Nicolaus Radovan	Nikola Radovan. Minden kétséget kizáróan szláv eredetű. A tizedgyűjtők legtöbbször a keresztnév latin alakját jegyezték fel, a családnev pedig utónévként szerepelt. ⁴⁹

Ebből a névsorból világosan láthatjuk, hogy legalább három szláv (szerb) származású jobbágy szerepel a lajstromban. A XV. század második fele óta szerb többség volt a Szerémségben. Bácskában éppen ellenkezőleg, ott a szerbek betelepítése lépésről-lépésre történt.

A legvégén egy nagyon érdekes mondatot jegyeztek fel a gyűjtők: *nichil solverunt ex quo sunt penitus combusti et desolati*. Ez azt jelent, hogy nem gyűjtöttek semmit Vásáros Váradon, mert minden elégett és elpusztult. Nem tudni, konkrétan mire vonatkozik e rövid megjegyzés, az

⁴³ FARKAS 2009, 130; GYÖRE 2014, 36–37, 50.

⁴⁴ GYÖRE 2014, 50.

⁴⁵ GYÖRE 2014, 51.

⁴⁶ FARKAS 2009, 35.

⁴⁷ FARKAS 2009, 73, 174; GYÖRE 2014, 51.

⁴⁸ CSÁNKI 1894, 144; GYÖRE 2014, 33, 51. a helynevekből származó családnevek a jobbágynévsor összesen 17%-át alkotják.

⁴⁹ GYÖRE 2014, 50. Radovan szerb név, amely már 1322 előtt is előfordul a forrásokban, M. ГРКОВИЋ (1977): *Речник личних имена код Срба*, Београд, 166

viszont igen, hogy 1521-ben a törökök elfoglalták szinte az egész Szerémségét, és ami még fontosabb, Magyarország kulcsa, Nándorfehérvár is elesett. A Duna másik oldala szintén sokat szenvedett abban a másfél évszázadban, de a hódítók sokszor támadták és kirabolták a déli Bácskát is. A Pétervárad vár még öt évig ellenállt (1526), de a határvidék területe hangsúlyosan érintett volt az oszmán-magyar háborúban.⁵⁰

5. Ó-Péterváradtól Vásáros Váradon át a modern Újvidékig

A már említett események miatt, majdnem biztos, hogy Vásáros Várad elpusztult a középkor vége felé. A középkori Újvidékről nem áll rendelkezésünkre sok adat, de a korszak fordulóján felbukkant egy új támpont. A Lázár-féle térképen, amelyet 1528-ban nyomtattak ki először, már a mai Újvidék is megtalálható Bistriz azaz Bistrica néven. Itt valószínűleg a mai Novo Naselje városrészeről lehet szó. Ha részletesen áttanulmányozzuk a fennmaradt forrásanyagot, egyértelművé válik, hogy Bistrica (bármilyen formában: magyar vagy szláv alak) nevű helység nem volt a középkorban Bács megyében.⁵¹

Később, a kora újkorú Lázár deák-féle *Tabula Hungariae* kiadványban és annak átdolgozásaiban Bistrica is megtalálható azonos helyen, többek között Gerardus Mercatornál. Az oszmán-török defterekben viszont nem szerepel ilyen nevű helység. Valószínű, hogy a Vásáros Váradból elmenekült lakosok létrehoztak egy Bistrica nevű új települést, ami nem sokkal később akárcsak Vásáros Várad szintén elpusztult, és nem maradt hátra nyoma. Régészeti adatok nincsenek, a név eredete ketős. Az egyik egy ismert szláv helynév *Bistrica*, a *bistro*, *bistra* szóból, ami a világos, tiszta vízre vonatkozik. Felvidéken pl. Besztercebánya, Er-

---

⁵⁰ SZABÓ 1954, 44. Nándorfehérvár elestéről ld. meg J. КАЛИТЬ-МИЈУШКОВИЋ (1967): *Београд у средњем веку*. Београд, 244–269; G. PERJÉS (1989): *The fall of Medieval Kingdom of Hungary 1526-1542*, Budapest, 86-103; F. SZAKÁLY, Nándorfehérvár 1521: The Beginning of the End of the Medieval Kingdom of Hungary, *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent*, ed. G. DÁVID and P. FODOR, Budapest, 1994, 47–75.

⁵¹ A Lázár-féle térképéről sok szakmai irodalom maradt fenn, a legújabb PLIHÁL K. (2013): *A Tabula Hungariae... : Ingolstadt, 1528 : térkép és utóélete az eddigi és a jelenlegi kutatások tükrében*, Budapest. Sajnos, az eddigi kutatások nem adtak rá választ, honnan bukkant fel Bistrica a térképén, tekintettel arra, hogy előtte nem volt. CSÁNKI 1894, 144; GYÖRFFY 1987, 214 egyáltalán nem említi Bistricát.

délyben Bistrica (Beszterce), de egész Krétáig vannak helynevek, amelyek a *bistar* szóból származnak.⁵² A másik a dél-magyarországi római katolikus lakosság között elterjedt Bistricai Szent Mária kultuszra vezethető vissza. Elsősorban Horvátországban Máriabeszterce vagy Máriabisztrica kegyhelyre volt jellemző. Bistricai Szent Mária a török támadásokkal szembeni védőszent, akinek kegyszobra már a XV. században ismert volt, kultusza pedig elterjedt a római katolikus hagyományban. A nevét közelében lévő patakról kapta.⁵³

Vajon Bistrica a Bistricai Szent Mária kultuszból eredően kapta a nevét a törököktől való fenyegetettség következtében vagy csupán egy helységnév? Messzebbre menekültek-e a Dunától a régi újvidéki (ó-péeterváradai) lakosok? Sajnos, a források hiánya miatt ezekre a kérdésekre nem tudunk konkrét választ adni. Sem Bistrica keletkezésére, sem pedig a másodikra. Annyit tudunk, hogy a mai Újvidék területén a középkor végén két település létezett, de a viszonyuk, illetve Bistrica fekvése napjainkig ismeretlen maradt. Több szerb szerző, nemcsak történész és régész, megkísérelte behatárolni Bistrica földrajzi fekvését, és valahol a mai Klisa városrészben, a Temerini úton, a régi Duna folyó áramlásánál jelölték meg. Ők Bistricát szerb városnak tekintik, de egyesek elismerik, ahogy azt az 1522-es összeírás is alátámasztja, hogy a lakosság összetétele vegyes volt.⁵⁴

Néhány évvel a mai Újvidék összeírását követően bekövetkezett a mohácsi katasztrófa, és az egykor gazdag középkori Magyar Királyság története véget ért. A törökök majdnem elfoglalták az egész országot, és a hatalmas pusztítás után egy bizonytalan korszak vette kezdetét, amely 1541-ben Buda visszafoglalásával ért véget. Ebből a korszakból nincsenek adataink Vásáros Váradról. Két évvel később a kalocsa-bácsi érsekség készített egy összeírást, amely a főegyházmegye törökök által meg-

---

⁵² *Етимолошки речник српског језика. Свеска 3: БЕ-БЈ* (2008): ур. А. ЛОМА, Београд, 312–317.

⁵³ J. BUTURAC (1981): *Marija Bistrica : 1209-1980 : povijest župe i prošteništa*, Zagreb.

⁵⁴ Mint pl. П. СТАНОЈЕВИЋ (1992): Пре Новог Сада српска Бистрица, *Свеске за историју Новог Сада* - 2, август; Ђ. СРБУЛОВИЋ (2011): *Кратка историја Новог Сада*, Нови Сад, 20–21. Az utóbbi óvatosabb a következtetések levonásában, és elismeri, hogy a térképeken kívül nincsenek más adatok.

szállt helységeit tartalmazza, és ebben többek között egy Péterváro település is feltűnik, amiről csupán annyit tudunk, hogy mennyi adót fizettek a lakosai.⁵⁵

A mai Újvidék középkori története nem befejeződött be a török uralommal. Már Erdújhelyi Menyhért úgy vélte, hogy Varadinci falunév mögött a középkori Duna bal oldalán lévő Ó-Péterváradot kell érteni. Az 1554, 1570 és 1590-es török defterekben Varadincsi (azaz Varadinci) falu szerepel a bácsi nahijében.⁵⁶ Az első oszmán török összeírásban a Varadinci puszta csak öt házzal szerepel, de a közölt forrásanyag tanulmányozása során egy ellentmondásra figyelhetünk fel. A Steltzer Frigyes által készített 1885-ös munkából tudjuk, hogy 1570-ben három, 1590-ben pedig 18 ház volt Varadincében.⁵⁷ Steltzer nem tanulmányozta az eredeti török anyagot, más korabeli kutatók viszont, mint pl. Káldy-Nagy Gyula, akik közvetlen az oszmán forrásokkal dolgoztak, más következtetésre jutottak.

Káldy-Nagy Gyula szerint is 1570-ben az oszmán defter bácsi nahijében lévő Varadincsi falu alatt az egykori Vásáros Váradot kell értenünk. A falu, az összeírt nevek alapján majdnem tiszta szerb lakosságú volt. A nevek Káldy-Nagy Gyula átírásában a következők: Vuk Radvan⁵⁸, fia Dabiziv⁵⁹, Radman Icvetko⁶⁰, Pavle Trifon⁶¹, Nikola Milos,

---

⁵⁵ Urbaria et conscriptiones HU Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 156 - a. - Fasc. 103. - No. 047, 10. ld. meg ÉRDÚLJHELYI 1990, 62.

⁵⁶ ÉRDÚLJHELYI 1990, 62.

⁵⁷ STELTZER F (1885): Bácskai adatok a török defterekben, *A Bács-Bodrog Megyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 1 évf., II. füzet, 25. ÉRDÚLJHELYI 1990, 82 tévesen hivatkozott rá.

⁵⁸ Valószínűleg a Radovan név egyik alakja.

⁵⁹ A Dabiživ régi szláv és szerb keresztnév, amely valószínűleg a kereszténység előtti korszakból származik, ГРКОВИЋ 1977, 71.

⁶⁰ A Cvetko névről van szó, az oszmán defterekben gyakran I betűt szoktak hozzáadni, ha az eredeti nyelven kettő vagy három mássalhangzó szerepel egymás mellett. Szintén ezt csinálták a törökök a szerémségi szandzsák esetén ld. meg B. MCGOWAN (1983): *Sirem sancağı mufassal tahrir defteri*, Ankara, XII.

⁶¹ A Trifun egy változata

Radoszav Vuk, Vuje⁶² Hranko⁶³, fia Icvetko, Rado Radman, Isztepan Jovan, Radics⁶⁴ Bogdán, Radan Jovan, Radvan Doslic⁶⁵, Radics Doslic, Ilija Mihajlo, Radovac Doslic, Milina Doslic, Dimitre Jovan, Radoszav Gyurity, Gyura Doslic, Gyurity Milos, Isztepan Doslic. Összesen 20 család volt és ebből jól látszik, hogy a szerbek száma a török uralom alatt megnövekedett. A lakosok a jobbágyságot erősítették, a falu Musztafa bin Sírmerd és 3 szegedi várkatona tímár-birtokához tartozott. Káldy-Nagy Gyula azt feltételezi, hogy itt az oszmán defter a mai Újvidékről írt.⁶⁶ Tekintettel arra, hogy ő a török forrásokot is tanulmányozta, adatai sokkal hitelesebbek a korábbiaknál.

Nehéz pontosan megállapítani, mert nincs rá bizonyíték, hogy ugyanarról a településről van-e szó. Talán, Bistrica lakói elmenekültek a Mohácsi csata környékén, és azután új szerb lakosok telepedett le, akik a régi helyen új települést alapítottak, amely hasonló nevet kapott. A fekvése, akárcsak Bistrica esetében, ismeretlen maradt. Ha az oszmán defter a mai Újvidékről ír, akkor egy szerb településként már a hódoltság korai szakaszában fejlődésnek indult, és századok alatt egy közép-európai várossá nőtte ki magát.

Felhasznált irodalom:

Annales marbacenses qui dicuntur: (Cronica hohenburgensis cum continuatione et additamentis neoburgensibus) (1907), rec. H. BLOCH, Hannoverae e Lipsiae

J. BUTURAC (1981): *Marija Bistrica : 1209-1980 : povijest župe i prošteništva*, Zagreb.

CSÁNKI D (1894): *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II.* Budapest.

---

⁶² Vuk keresztnév egyik alakja, ГРКОВИЋ 1977, 58, már a középkorban szerepel a szerbek között.

⁶³ ГРКОВИЋ 1977, 204. szintén régi név

⁶⁴ A Radič név jól ismert a középkorban és a kora újkorban, sok szerb előkelő viselte ezt a nevet, ГРКОВИЋ 1977, 165.

⁶⁵ Káldy-Nagy Gyulánál ez az alak szerepel vezetéknevként, de inkább ez a címszó egy szláv jövevényszó, amely a szerb *doselac* szóból származik, magyarul *jövevényt* jelent. MCGOWAN 1983, 524. Halasi-Kun Tibor is használta a doselac címszót, amely jövevényt vagy idegent jelentett a defterekben. Halasi-Kun T (1964): *Sixteenth-Century Turkish Settlements in Southern Hungary, Belleten* cilt 28, sayı 108, ocak: 58

⁶⁶ KÁLDY-NAGY Gy (2008): *A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged, 286–287.

- R. DEUTINGER (2000): Zur Entstehung der Marbacher Annalen, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 56, 505–523.
- D. DINIĆ-KNEŽEVIĆ (1975): Sremski Brankovići, *Istraživanja* IV, 5–47.
- ELTER I. (1985): Magyarország Idrīsi Földrajzi művében, *Acta universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta historica LXXXII*, 53–63.
- ÉRDÚJHELYI M. (1903): *A kolostorok és káptalanok befolyása Magyarország mezőgazdasági fejlődésére a mohácsi vész előtt*, Budapest
- ÉRDÚJHELYI M. (1990): *Újvidék története*, Újvidék
- FEJÉR, G. (1830): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomi VI. Vol. I.* Budae
- GÁLOS R. (1928): *Legrégibb bibliafordításunk*, Budapest
- GYÁRFÁS I. (1873): *A jász-kunok története II. kötet*, Kecskemét
- GYÖRE Z. (2014): *Именски фонд бачког кметовског властелинства 1522.* Нови Сад.
- GYÖRFFY Gy. (1987): *Az Árpád-kor Magyarország történeti földrajza*, Budapest
- Halasi-Kun T. (1964): Sixteenth-Century Turkish Settlements in Southern Hungary, *Bulleten* cilt 28, sayı 108, 1–72.
- F. L. HERVAY (1984): *Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria, Romae-Budapestini*
- HERVAY L., LEGEZA L., SZACSVAY P. (1990): *Ciszterciek*, Budapest
- AL-IDRĪSĪ (1978): *Opus geographicum: sive "Liber ad eorum delectationem qui terras peragrare studeant."*, E. CERULLI, A. BOMBACI (eds.), Napoli
- KÁLDY-NAGY Gy. (2008): *A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged.
- KARÁCSONYI J. (1902): *A hamis, hibáskeltű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig*, Budapest
- KARDOS T. (1953): *A Huszita Biblia keletkezése*, Budapest
- T. LEWICKI (1945): *Polska i kraje sąsiednie w swietle "Księgi Rogera"*, Kraków
- LUKCSICS P. (1931): *A XV. század pápák oklevelei I. kötet*, Budapest
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai fényképgyűjtemény
- B. MCGOWAN (1983): *Sirem sancağı mufassal tahrir defteri*, Ankara.
- Memoria rerum 1504-1566. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics-évkönyv)* (1981): Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta BESSENYEI J, Budapest
- G. OMAN (1986): al-Idrīsī, H. A. R. GIBB et al. (eds.), *Encyclopedia of Islam Vol. 3*, Leiden-Boston, 1032–1035
- PATAKI V. (1942): *A pétervárad-i ciszterciek a középkori Kelenföldön*, A Ciszterci Rend budapesti Szent Imre Gimnáziumának évkönyve, az 1941–42. iskolai évről, Budapest, 19–55.

- G. PERJÉS (1989): *The fall of Medieval Kingdom of Hungary 1526-1542*, Budapest.
- PLIHÁL K. (2013): *A Tabula Hungariae... : Ingolstadt, 1528 : térkép és utóélete az eddigi és a jelenlegi kutatások tükrében*, Budapest
- Régi magyar családnevek névvégmutató szótára XIV–XVII. század* (2009): szerkesztette FARKAS T, Budapest.
- R. ŞEŞEN (2000): Idrîsî Şerîf, S. N. AKÇEŞME (hazr.), *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi İbnü'l-Cezzâr-İhvân-ı Müslimîn*. Ankara, 493–495.
- STELTZER F (1885): Bácskai adatok a török defterekben, *A Bács-Bodrog Megyei Történelmi Társulat Évkönyve*, 1 évf. , II. füzet
- B. STOJKOVSKI, N. KARTALIJA (2018): The Other and the Self in the travel accounts of Southern Hungary and Serbia in the works of Al-Idrîsî and Abū Hāmid al-Ġarnāfî, *Romano-Arabica XVIII 2018, Geographies of Arab and Muslim Identity through the Eyes of Travelers*, 207–215.
- SZABÓ I (1954): *Bács, Bodrog és Csongrád megye dézsmalajstromai 1522-ből*, Budapest.
- F. SZAKÁLY, Nándorfehérvár 1521: The Beginning of the End of the Medieval Kingdom of Hungary, *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent*, ed. G. DÁVID and P. FODOR, Budapest, 1994, 47–75.
- SZENTPÉTERY I. (1927): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico diplomatica. I. kötet 2 füzet.* Budapest
- TAKÁCS M (1989): *A Bélakúti/Péteváradai ciszterci monostor*, Újvidék.
- THEINER A. (1859): *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, Volume 1*, Romae.
- C. TÓTH N (2009): Ki kicsoda az ecsedi Bátorai családban. A Bátorai család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541, *Szabolcs-Szatmár-Beregi szemle: társadalom, tudomány, művészet* 43. évf., 1. sz., 5–45
- C. TÓTH N (2012): Bátorai (III.) István politikai pályafutásának kezdete (1503–1511), *Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században*, Szerkesztette SZABÓ S– C. TÓTH N, Nyírbátor, 121–140.
- Urbaria et conscriptiones HU Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- VERANCSICS A (1857): *Összes munkai II. kötet*, Pest.
- WENZEL G. (1869): *Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. VII. 1235–1260*. Pest.
- WENZEL G (1873): *Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. XI*. Pest
- WINKLER P. (1896): *A római katolikus egyház és a bácsi érsekség*, In: Borovszky S, *Bács-Bodrog vármegye II.*, Budapest
- ZAY F (1980): *Az Lándorfejűvár elveszésének oka e vót, és így esött*, sajtó alá rendezte KOVÁCS I. az Utószót SZAKÁLY F. írta, Budapest.

- ZSOLDOS A. (2011): *Magyarország világi archontológiája*, Budapest
- М. ГРКОВИЋ (1977): *Речник личних имена код Срба*, Београд
- Етимолошки речник српског језика. Свеска 3: БЕ-БЈ* (2008): ур. А. ЛОМА, Београд.
- Ј. КАЛИЋ-МИЛУШКОВИЋ (1967): *Београд у средњем веку*. Београд
- П. МЕДОВИЋ (2014): *Нови Сад од неандерталаца до Турака*, Нови Сад
- В. МИХАЈЛОВИЋ (2002): *Српски презименик*, Београд,
- Б. НЕДКОВ (1960): България и съседните и земи през XII век според "Географията" на Идриси. София
- Р. ПАУЛОВИЋ (1954): Борба калочког надбискупа Петра Варадија за петроварадинску тврђаву, *Зборник Матице српске. Серија друштвених наука*, 6, 99–111
- Д. Ј. ПОПОВИЋ (1957): *Историја Срба у Војводини. Књига прва, од најстаријих времена до Карловачког мира 1699*. Нови Сад.
- П. РОКАИ (1975). Из средњовековне историје Новог Сада, *Зборник Матице српске за историју*, 11, 105–110.
- Ђ. СРБУЛОВИЋ (2011): *Кратка историја Новог Сада*, Нови Сад.
- П. СТАНОЈЕВИЋ (1992): Пре Новог Сада српска Бистрица, *Свеске за историју Новог Сада* - 2, август.
- Б. СТОЈКОВСКИ (2009): Арапски географ Идризи о Јужној Угарској и Србији, *Зборник за историју Матице српске* 79-80, 59–69.
- Б. СТОЈКОВСКИ (2012): О првој мађарској Библији, *Српска теологија данас 2011*, *Зборник радова трећег годишњег симпозиона одржаног на Православном богословском факултету 27-28. маја 2011*, Београд, 589–597
- Б. СТОЈКОВСКИ (2015): Архијаконати и жупе на тлу средњовековног Срема, *Споменица академика Милоша Благојевића (1930-2012)*, одговорни уредник Синиша Мишић, Београд.
- Б. СТОЈКОВСКИ (2018): *Цар Јован Ненад. Живот, дело и наслеђе Црног Човека*. Будимпешта